

YENİ DİRENİŞ -YENİ LİDERLİK...

Mithat BEREKET

Khas pusula akademisi

‘Gezi Parkı Direnişi’, günümüz Türk gençliğinin tüm dünya gençliğine verdiği önemli derslerle dolu. Kendilerine danışılmadan günlük hayatlarına getirilmek istenen değişikliklere karşı isyan eden ve bunda direnen gençlerin Twitter, Facebook ya da Youtube için yaratıp, yine sosyal medya platformları kanalıyla Türkiye ve dünyaya yaydıkları her şey aslında ‘yeni medya’nın ve özellikle ‘sosyal medya’nın vardığı son noktayı gösteriyor...

İran, Wikileaks, Mısır, Tunus, Rusya ve nihayet Türkiye... Bütün bunların ortak paydası olarak ‘sosyal medya’yı (ve özellikle Twitter ve Facebook’u) alırsak hepsinde bir nokta çok net biçimde ortaya çıkıyor: “Halkın elinden alınan haber alma özgürlüğü, Twitter ve Facebook yardımıyla sağlanıyor ki, bu sanal dünyayla gerçek dünyanın her geçen gün ve her geçen olayda birbirlerine daha çok yaklaştıklarını gösteriyor”...

Artık iyice belli oldu ki, yakın gelecekte; 21.yüzyılın, insan hakları veya demokrasi mücadeleleri tamamen internette verilecek. Sanal dünyada yapılacak her faaliyet günlük hayatımızı etkileyecek. Bugün bu ‘yeni medya’ araçlarını pek kullanmayan; ‘sosyal medya’ platformlarına yabancı olan; kısacası, bu ‘yeni dünya’yı pek tanımayan günümüz siyasetçi kuşağı gidip yerine bugünün gençleri gelince her şey gibi siyasetin şekli de değişecek.

Taksim Meydanı’nda ‘Gezi Parkı’ direnişiyle kendiliğinden ortaya koyulan ve hiçbir ideolojiye bağlı olmayan, bu yüzden de sağ ya da sol, hiçbir grubun alışık olmadığı direniş hareketinin üyeleri; Twitter’den, Facebook’tan ve diğer bloglardan zeka ürünü bir yaratıcılık gerektiren ve kendine has bir ‘mizah’ içeren ‘direniş’ örneklerini ortaya çıkartırken gelecekteki bu ‘yeni dünya’yla ilgili ipuçları da verdiler. Yakın gelecekte, bu ‘sosyal medya’ gerçeğinin içine doğmuş; Twitter ya da Facebook kullanarak büyümüş

kuşakların yönetici olarak hakim olduğu bir siyaset gündemde olacak. Bilgiye önem veren, en karmaşık konuyu bile kendine has bir ‘mizahla’ ortaya koyabilen, nüktedan ve yaratıcı bir siyaset ve bunun için gerekli olan yeni siyasetçi tipi; ‘yeni lider’lerin uyması gereken ‘yeni’ kurallar...

Bugün isteyen herkes, dünyanın her yerinde, internet sayesinde, her an birbiriyle haberleşebiliyor. Herkes birbiriyle bağlantı halinde. İsteddiği her an, büyük bir hızla birbiriyle temasa geçebiliyor. Dolayısıyla bu durum herkesi birbirine bağımlı hale getiriyor. Bu yüzden, Taksim’de, Gezi Parkı’nda başlayan pasif direniş ya da ‘duran adam’ eylemi, binlerce kilometre uzakta Brezilya’daki gençler tarafından örnek alınabiliyor. Uygulanabiliyor...

Türkiye’de Gezi Parkı’ndaki ağaçların kesilmesini engellemek isteyen bir grup genç, polisler tarafından, tazyikli su ve biber gazı kullanılarak parktan zorla çıkarılınca, sosyal medyadan olanları anında öğrenen İstanbullular kendiliğinden Gezi Parkı’na akın ettiler. Bundan sonra, protestonun amacı değişti; Başbakan’ın günlük hayata karışan, buyurgan tavrı hedefe oturtuldu...

Brezilya’daysa her şey toplu taşıma araçlarına ve özellikle de belediye otobüslerine yapılan zammın protestosuyla başladı. 20 milyonluk Sao Paulo kentinde çok küçük bir raylı sistem (metro) vardı ve ulaşımın çoğu diğer toplu taşıma vasıtası olan otobüslerle yapılıyordu. Bir grup genç, otobüs biletlerine yapılan bu zammı barışçı şekilde protesto etmeye kalkınca karşılarına Türkiye’deki gibi orantısız güç kullanan polisler çıktı. Sao Paulo’daki olayları Türkiye’dekiler gibi sosyal medyadan haber alan Brezilya halkı tepki olarak kendiliğinden sokaklara döküldü. Bundan sonra direniş bir anda, ülkenin kuzeyindeki Amazon’dan güneydeki Porto Alegre’ye kadar 80 kente yayılırken sokaklara çıkan yüzbinlerin arasında öğrencilerin yanı sıra mimarlar, iş insanları, sendikacılar, işçiler ve aileler de vardı. Gelecek yıl ikinci defa seçilmesi beklenen Devlet Başkanı Dilma Rousseff yönetiminin yaptıklarına karşı çıkan sıradan halkın listesinde Brezilya’daki Dünya Futbol Kupası ve 2016 Olimpiyatları için gereğinden çok fazla para ayrılması ile ‘mensalao’ yani ‘dev aylık ödeme’ denilen oy satın alma yolsuzluğu vardı. Ama, hiç

kimse demokratik yollardan seçilen Başkan da Rousseff’i devirmeyi düşünmüyordu. Tek istedikleri, siyasi liderlerine tepkilerini göstermek ve bir bakıma onu uyarmaktı... Aynı, Türkler gibi...

Türkiye’de de, Brezilya’da da insanlar olanları Twitter’den, Facebook’tan öğrendiler. Hem de anında... *Bu ‘süper iletişim’ ortamının hakim olduğu ‘yeni dünyada’ ise ‘neyi’ yaptığımız değil, bunu ‘nasıl’ yaptığımız daha önemli hale geliyor.* İster Başbakan olsun, isterse CEO, dünyada herkesin başındaki yöneticilerin neler yaptıkları değil, bunları nasıl gerçekleştirdikleri öne çıkıyor. Liderlerin yaptıklarından çok bunları nasıl gerçekleştirdikleri konuşuluyor...

Son birkaç yıldır, Batı’da, iş dünyası ile ilgilenen pek çok uzman ve akademisyen, bu yeni dünyanın ihtiyaç duyduğu yeni lider tipini ve liderlik tarzını araştırıyor. Bunlar arasında öne çıkanlardan biri de Kanada’nın Winnipeg kentinde; uzun yıllar İnsan Kaynakları Uzmanı olarak çalışmış olan Yvonne Thompson. Halen, aktif olarak büyük şirketlerin yöneticilerine danışmanlık yapan ve çeşitli liderlik eğitimleri veren Thompson, 2010 Ekimi’nde yayınlanan kitabında yeni dünyanın yeni liderinin nasıl olması gerektiğini tanımlıyor. Kitabın adı ‘Leadership For a New World: The Organic Approach to Employee Engagement’, yani, ‘Yeni Dünya İçin Liderlik: Çalışanları Yönetebilmek İçin Organik Bir Yaklaşım’. Kitaba göre günümüzde çalışanlar nasıl bir lider aradıklarını iyi biliyorlar: *Net hedefleri olan, güçlü bir vizyona sahip, takım oyununu ön planda tutan ve yapılan işi anlamlı hale getiren bir lider.* Kitapta bu tip lidere sahip olan bir şirketin, kurumun ya da örgütün nasıl oluşturulacağı da anlatılıyor. Liderlerin, eski model ‘yönetici taktikleri’nden kurtulmaları için 8 aşamalı bir plan anlatılıyor. ‘Sosyal Medya’yı artık hayatlarının vazgeçilmez bir parçası haline getirmiş olan genç insanların çalıştığı bu kuruluşlara liderlik edecek kişilerin bu insanlarla sürekli bağlantıda olması; onları dinlemesi, duyması ve bunda samimi olması gerekiyor. Bütün bu ilişkininse karşılıklı saygıya dayalı kurulması; buna göre kendinden oluşması şart.

Benzer bir çözümü öneren ünlü Strateji+Business Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Art Kleiner ise bunu daha da genişleterek hükümet ve devlet başkanlarını da bu tanıma dâhil ediyor.

Halen, Ortadoğu'nun akil adamlarından sayılan, Nobel Barış Ödülü sahibi, İsrail Devlet Başkanı Shimon Peres ise, kendisiyle yaptığımız son görüşmemizde bu yeni toplum yapısını ve ihtiyaç duyulan liderliği şöyle özetlemiştir:

“Günümüzde, toplumda kuşaklar arasındaki bölünme, milliyetçi bölünmelerden daha güçlü hale geldi. Artık, çocuklarımız bize şu mesajı veriyor: Lütfen parayla bozulmuş, savaşlarla yaralanmış, nefretle ayrılmış, sizin yarattığınız o dünyayı bize kabul ettirmeye çalışmayın. Biz sizin yaşam biçiminizi uygulamak zorunda değiliz. Zorlamayın. Aramıza suni duvarlar örmeyin; faklılıklar sokmayın. Çünkü onlar yeni bir çağa doğdular. Bizim için kâğıt, kalem neyse onlar için modern iletişim araçları, internet ve sosyal medya da o... Bu sayede onlar birbirinden kopuk değil; aksine birbirleriyle sürekli iletişim halindedir. Bu yüzden, değil kendi ülkelerinde, dünyada olan biten her şeyden anında haberleri oluyor. Günümüzde liderler artık hiçbir şeyi gizli tutamıyorlar, her şey muhakkak duyuluyor...”

‘Yeni Dünya’ hakkındaki bu tanımlar aslında son Gezi Parkı olaylarında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’a duyulan tepkiyi ve yapılan yanlışları da açıklıyor. Amerikalı bir başka araştırmacının ilk baskısı 2007 yazında yayınlanan kitabında bu durum çok daha net ortaya çıkıyor. Kitabın adı: ‘HOW: Why HOW We Do Anything Means Everything’; yani Nasıl: Herhangi Bir Şeyi Nasıl Yaptığımız Neden Her Şey Demektir’. Kitabın yazarı Dov Seidman son 20 yıldır Apple, Pfizer ya da 3M gibi dünyanın önde gelen 500 şirketine verimliliği arttırmak konusunda ‘ilkeli davranış eğitimi’ vermiş ünlü bir danışman. Kendisini “takım elbise giymiş ahlaki filozofu” olarak tanımlayan Seidman’ın bu kitabı o kadar tutuldu ve o kadar çok sattı ki daha sonraki baskıları için Başkan Bill Clinton bir önsöz yazdı.

Seidman’a göre, birbiriyle sürekli temas halinde olan, istenildiği vakit büyük bir hızla iletişime geçebilen, birbirine sürekli bağlı bulunan ve bu yüzden birbirinden kolaylıkla etkilenebilen; ancak, şeffaflığın en yüksek seviyede olduğu ‘yeni bir dünya’ kuruluyor. Bilginin rahatlık ve serbestlik içinde dolaşabileceği, dolayısıyla bilginin değerli hale geleceği bir sisteme doğru gidiyoruz. Artık, birbirimize çok yakınız ve birbirimizi çok yakından izliyoruz. ‘Davranış Çağı’ndayız ve bu çağda ne yaptığınızın bir önemi kalmıyor. Bunu yaparken nasıl davrandığınız yani nasıl yaptığınız

Yeni Dünya’da artık, birbirimize çok yakınız ve birbirimizi çok yakından izliyoruz. Böyle bir dünyada, ne yaptığınızdan çok ‘nasıl’ yaptığınız daha önemli hale geliyor. Artık, ‘Davranış Çağı’ndayız ve bu çağda ne yaptığınızın bir önemi kalmıyor. Nasıl davrandığınız yani nasıl yaptığınız ön plana çıkıyor.

ön plana çıkıyor. ‘Güven’ ya da ‘itibar’ gibi daha önce ‘yumuşak gücün kaynakları’ olarak görülen değerler bu yeni dünyanın vazgeçilmez unsurları oluyor. İkisi de başarının temel değerleri haline geliyor.

Daha basit ve anlaşılır ifade edecek olursak, siyasal sistemlerde genelde 2 çeşit otorite bulunuyor. Bir liderin seçimle ya da doğuştan (monarşilerde) kazandığı ‘Resmi Otorite’... Ya da bir liderin sonradan halkıyla, insanlarla ilişkilerinden dolayı kazandığı ‘Manevi otorite’. Aldığı kararlardan çok bunları yapış biçimiyle saygı uyandıran, güven telkin eden bir lider. Resmi otorite, bir liderin seçimle iş başına gelmesini ya da çoğunluğun oyuyla iktidarda kalmasını sağlıyor. Ancak, bireylerin birbirleriyle yakın ve hızlı iletişim kurabildikleri, bu yüzden birbirlerini çok kolay etkileyebildiği bir dünyada ve dolayısıyla iktidar gücünün daha çok insanlara kaydığı bir ortamda ‘manevi otorite’ ister istemez daha önemli hale geliyor. Üstelik, sadece seçimleri kazanarak ya da bir kraliyet ailesinin bir ferdi olarak manevi otorite sahibi olamıyorsunuz. Manevi otorite, vatandaşlarınızın sadece bir kısmına değil tamamına nasıl davrandığınızla ve o insanların çoğunun size karşı duydukları güven ve saygıyla ölçülebilen bir şey. Demokratik yollardan seçmenlerin çoğunun oyunu alıp iktidara gelen bir liderin elindeki polis gücünü kendisine oy vermeyen azınlığa karşı kullanması, bu liderin manevi otoritesini zayıflatıyor; buna darbe vuruyor.

Bunun aksine, bütün vatandaşlarına saygıyla yaklaşan, onları eşit olarak gören bir liderse manevi otoritesini, kendisine duyulan güveni ve saygıyı artırıyor. Dolayısıyla, günümüzde artık ‘emir vererek’ yapılan liderliğin yerini ‘ikna ederek’ yapılan liderlik alıyor. Çünkü, bu sayede ihtiyaç duyulan iktidar gücü tekrar tekrar toplum tarafından üretilebiliyor.

Türkiye’de yaşananların dünyaya yaptığı bir diğer önemli katkı Yeni Dünya’nın ihtiyaç duyduğu bu yeni lider profili ve yeni liderlik tarzını herkese göstermiş olmasıdır.

İsmail Hakkı POLAT

Khas pusula akademisi

BAŞKA DÜNYANIN ÇOCUKLARI

Üst kuşaklar tarafından yönetilen siyaset ve markalar için siber dünyanın artık bir zorunluluk olduğunun kaçınılmaz bir göstergesi oldu Gezi Parkı protestoları... Ayrıca Mısır'daki Tahrir eylemlerinde tüm süreç boyunca atılan tweet sayısının yalnızca 1 milyon olduğunu düşünürsek Gezi Parkı protestolarının 21. yüzyılın en katılımcı sosyal medya hareketi olduğunu söylemek de yanlış olmaz.

Siber dünya ile yoğun ilişkilerini anne-baba, öğretmen, müdür, patron ve siyasetçi kimliklerimizle hor gördüğümüz ve hatta burun kıvırdığımız bu gençler, İstanbul ve daha sonra bütün Türkiye'ye sıçrayan eylemler aracılığıyla bize bu alanı nasıl bir güce dönüştürdüklerine ilişkin adeta ders verdiler.

Eylemlerin ilk haftasında yaklaşık 2 milyon kişi 15 milyon tweet attı. #DirenGeziParkı etiketi ise 3 milyon tweet ile gündemi belirleyen slogan oldu. Mısır'daki Tahrir eylemlerinde tüm süreç boyunca atılan tweet sayısının 1 milyon olduğunu düşünürsek Gezi Parkı protestolarının 21. yüzyılın en katılımcı sosyal medya hareketi olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Mayıs ayı sonunda dijital yerlilerin ayak seslerini İstanbul sokaklarında duymaya başladık. Geleneksel ve yeni medyalar üzerinden izlediğimiz Arap Baharı ve Wall Street'i İşgal eylemlerinin çok daha üst seviyedeki tezahürünü bu kez geleneksel medyadan izleyemedik. Ancak onların da görevlerini üstlenen yeni medya üzerinden genç kuşağın yaptığı paylaşımlar sayesinde anlık ve olumlu-olumsuz her yönüyle olayları izleme şansımız oldu. Bu yepyeni deneyim, ülkede yeni bir döneme girdiğimizin öncü işaretlerini verdi. Siber dünya ile yoğun ilişkilerini anne-baba, öğretmen, müdür, patron ve siyasetçi kimliklerimizle hor gördüğümüz ve hatta burun kıvırdığımız bu gençler, İstanbul ve daha sonra bütün Türkiye'ye sıçrayan eylemler aracılığıyla bize bu alanı nasıl bir güce dönüştürdüklerine ilişkin adeta ders verdiler.

Evet, belki Taksim'in göbeğindeki bir park değildi dertleri ve olayın başlangıcında yer almadılar ama o Cuma sabahı polisin orantısız güç kullanımını ilk fark eden, yayan ve onbinleri toplayıp o grubun yanında haksızlığa karşı ilk duran bu gençlerdi. Anne-babalarının, öğretmenlerinin, müdürlerinin geçmişten kalma korkularına aldırmandan Taksim'e aktılar ve 21. yüzyıl Türkiye'si'nin en kitlesel hareketinin temel taşları oldular.

Medyaya uygulanan sansürü, sosyal medya üzerinden yaptıkları paylaşımlarla etkisiz kılmakla kalmadılar, ürettikleri akılcı içeriklerle #DirenGeziParkı'nı küresel gündemin ilk sırasına taşıdılar ve dünyanın dört bir yanından sanatçı, düşünür ile siyasetçilerin desteğini alarak Gezi Parkı'nın üzerine adeta bir siber kalkan ördüler. Zaman zaman yavaşlatılan İnternet ve sosyal medya platformu engelleri de durduramadı bu 10101010'lara pek aşına jenerasyonu. Siber dünyada yarattıkları özgün ve ayrıksı kültürü, orantısız zeka ve ironiyle birleştirerek üst kuşakları bunaltan bir enerji eşliğine ulaştılar ve Gezi Parkı'nı teslim aldılar.

Gezi Parkı olaylarının boyutlarını anlayabilmek için, sizinle bazı rakamları paylaşayım:

Eylemlerin ilk haftasında yaklaşık 2 milyon kişi 15 milyon tweet attı.

#DirenGeziParkı etiketi ise 3 milyon tweet ile gündemi belirleyen slogan oldu.

Mısır'daki Tahrir eylemlerinde tüm süreç boyunca atılan tweet sayısının 1 milyon olduğunu düşünürsek Gezi Parkı protestolarının Şu ana kadar 21. yüzyılın en katılımcı sosyal medya hareketi olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kuşkusuz bu hareketi Arap Baharı misali siyasi düzeni değiştirecek bir devrim olarak nitelenmek de doğru olmaz ancak otoriteyi ellerinde bulunduran üst kuşaklara doğrudan mesajlar var. Bu yeni kuşak siber dünya üzerinde oluşturduğu özgür yaşam tarzını artık fiziksel dünyada da talep ediyor. Siyaset/siyasetçi, marka/patron ve kurum/yöneticilerle siber dünya üzerinden girmeye çalıştığı etkileşimi karşı tarafın ne oranda dikkate aldığına bağlı olarak bir yaklaşım belirliyor dijital yerliler. Etkileşim taleplerini reddedenlerin ve özgürlük alanlarını kısıtlamaya çalışanların itibarlarını olumsuzluyor ancak onlarla bir birey ekseninde yataş iletişim kuranları ve yanlarında olduklarını hissettirenleri de yükseltiyor. Gezi Parkı sürecinde siyasetin, medyanın ve çeşitli markaların düştükleri sıkıntılı durumlar, daha henüz yolun başında olan bu kuşağın sayısı arttıkça taleplerin daha da artacağı aşikar.

Bu bağlamda siyasetin, medyanın, markaların ve hatta anne-babaların ilk yapmaları gereken şey, 'dijital yerli kimdir ve temel özellikleri, davranış biçimleri nedir?' sorularının yanıtlarını aramak ve onlarla bu çerçevede hor gören küçümseyen değil, siber dünyanın ruhuna uygun yatay ve empatik bir iletişime girmek. Eğer bu yapılırsa, Gezi Parkı olayları, Türkiye'nin 21. yüzyılın ileri demokratik ve refah toplumlarından biri olması yolunda bir adım olur. Bu olur ya da olmaz ama, GeziParkı unutulmaz :)

Yrd. Doç. Dr. Aslı ÇAKIROĞLU-Doç. Dr. M. Rita KRESPI

Khas öğretim üyeleri

‘BEN’ NESLİ SOKAKTA

Son günlerde ‘yeni kuşak’ ve onun olduğu veya olmadığı şeyler çok konuşulur oldu. Taksim Gezi Parkı protestoları ile başlayıp ülke sathına yayılan gösteriler ve bu gösterilerin birincil aktörü olan 20’li yaşlarındaki gençlik, ülkenin gündemine hakim oldu. Psikologlar ‘zamane gençlerinin’ onlardan önce gelen ve sonra gelecek olanlarla benzerlik ve farklılıklarını 70’li yıllardan beri çalışıyorlar. Bu yazı, “1980 ve sonrasında doğan, ‘Ben’, ‘İ’, veya ‘Y’ nesli adları verilmiş olan bu gençlik hakkında bilimsel çalışmalar ne diyor, Gezi protestoları burada nasıl bir ezberi bozuyor?” üzerinde yoğunlaşıyor.

Herkes bir nesle doğar ve bazılarımız içine doğduğumuz bu nesli kucaklayıp benimserken bazılarımızsa onun bize yansıttığı durum ve değerleri reddetme çabası ile ömür geçiririz. Dünyaya gelişimizin zamanlaması içine doğduğumuz kültürü, çevreyi, aileyi ve ebeveynlerimizi nasıl deneyimleyeceğimizi önemli şekilde belirler. Nesil çalışmaları, bireylerin içine doğdukları ortamın, özellikle de onlarla beraber büyüyen akranları ile ortak deneyimledikleri tarihsel ve çevresel olayların etkisinin o yaş grubunu nasıl kendi içinde benzer bir grup haline getirdiğini inceler. Tabii ki her grubun içindeki bireyler tam olarak birbirinin aynı olmayacaklardır. Ancak, bu ortak deneyimler onları bir şekilde birbirlerine bağlayacak ve toplumsal düzeyde istikrarlı davranışlar göstermelerine sebep olacaktır. Nesil çalışmaları, bir nesil içindeki her birey bu nesli tanımlayacak olan olay, durum ve kişilik özelliklerine tamamen sahip olmasa da, içlerinden çıkan bir grubun tarihe damga vuran davranış ve tutumlarının tüm nesli etkileyici varsayımını vurgular. Bu ‘ortak deneyim’ etkisini; tüketim davranışları, aile oluşturma zamanlaması, ebeveynlik tutumları, politik eğilimler, meslek ve hayat tarzı seçimleri gibi birey hayatının birçok noktasında görebiliriz. Bunlar bizi, anne-babalarımızdan, hatta bazen ağabey-ablalarımızdan farklılaştıran ve arkadaşlarımızla benzeştiren durumlarımızdır.

Şimdiye kadar yapılan bilimsel sistematik çalışmalar ABD günlük diline ‘Büyük Buhran Nesli’ (I. Dünya Savaşı Nesli), ‘II. Dünya Savaşı Nesli’, ‘Savaş sonrası Nesli’ (Babyboomers), X Kuşağı (1970-80 doğumlular), Y Kuşağı (1980-2000) ve ‘Yeni Milenyum Nesli’ gibi terimleri kazandırdı. Türkiye’de de ‘Savaş Nesli’, ‘68 Kuşağı’ ve ‘80 sonrası apolitik nesil’ gibi tanımlamalardan bahsedebiliriz. Ancak Türkiye’de ABD ve Avrupa’daki gibi, bu gruplarla yapılmış sistematik boylamsal (zaman içinde izlemeli) bilimsel çalışmalar oldukça kısıtlı. Bu sebeple yazımızın bundan sonraki kısmında genelde ABD’den gelen bilgileri aktarıyor olacağız. Bahsi geçen birçok nesil çalışmaları için böylesi bir kültürlerarası bilgi aktarımı sorunlu olurken, şimdiki odağımız olan 1980 ve sonrasında doğanların nesil çalışmaları için bu daha az sorunlu diyebiliriz. Bunun başlıca sebebi de 1980 sonrası gelişen ve bu yıllarda doğan gençlerin başka türüsünü bilmedikleri, ekonomik ve kültürel küreselleşme. 1980’den önce doğan nesillerde kültürel sınırlar ve değerler çok daha ön planda iken, küreselleşme ile bu sınırların anlam ve önemi azaldı. Özellikle gençlik kültürü oluşumunda küresel hareketler ulusal ve yerel hareketlerin önüne geçti dahi denebilir. Burada bahsi geçen hareketlere örnek olarak giyim tarzı, müzik, edebiyat, sinema, televizyon, sosyal medyanın anlamı ve kullanımı ve popüler ikonların oluşumunu verebiliriz.

Peki kimdir bu bahsi geçen 1980’lerde doğan kuşak? Bu neslin en belirleyici özelliği doğum yıllarından çok, nasıl bir ebeveynlik ve eğitim sistemine doğdukları. ABD’de 1973, Türkiye’de ise 1983’te başlayan yasal aile planlaması akımı özellikle şehirlerde yaşayan ailelerin çocuk sayılarını düşürürken çocuk başına ayrılabilen gelir, zaman ve enerjiyi de artırdı. Dubner ve Levitt’in ‘Görünmeyen Ekonomi: Dünya Gerçekten Nasıl İşliyor’ isimli kitabında da bahsettiği gibi, bu yıllardan sonra doğan çocuklar arasında ailelerinin isteyerek planladıkları daha yüksek oranlara, belki de o zamana kadar hiç olmadığı kadar fazla oranlara yükseldi. ‘Ben Kuşağı’ isimli kitabın yazarı, psikolog Jean Twenge’ye göre bu değişim çocukların deneyimlediği ebeveynlik stillerinde farklılaşma yarattı. Bu neslin anne ve babaları bir önceki nesle göre daha çocuk-odaklı ve öğrenmede deneme yanılma stiline önem veren kişiler olmaya başladılar. Bu yıllar, kendilerine ileride iyi bakım vererek ailenin veya ülkesinin adını yüceltecek evlatlar yetiştirme fikrindense; öz güveni yüksek, kendi ayakları üzerinde durabilen, mesleki hayatta başarılı çocuklar yetiştirme fikrini benimsemiş

Şimdiye kadar yapılan bilimsel çalışmalar ABD günlük diline ‘Büyük Buhran Nesli’ (I. Dünya Savaşı Nesli), ‘II. Dünya Savaşı Nesli’, ‘Savaş sonrası Nesli’ (Babyboomers), X Kuşağı (1970-80 doğumlular), Y Kuşağı (1980-2000) ve ‘Yeni Milenyum Nesli’ gibi terimleri kazandırdı. Türkiye’de de ‘Savaş Nesli’, ‘68 Kuşağı’ ve ‘80 sonrası apolitik nesil’ gibi tanımlamalardan bahsedebiliriz.

ebeveynlerin artışı gördüğümüz yıllar oldu. Bu ebeveynlere doğan bebekler ailelerinin ‘gözbebeği’. Bu çocuklar, ilk yıllarından başlayarak özgüven geliştirici oyunlar, aktiviteler ile büyütülmüş, kendi fikrini dillendirmesi aile ve eğitim sistemi tarafında da özendirilmiş, desteklenmiş çocukluklar yaşadılar. Ebeveynleri, aile büyükleri veya toplumdaki rol modeli olarak benimsedikleri popüler kültür idollerinden “gönüllerinin çektiği yere gitmeleri” öğüdünü aldılar ve kendi öz değerlerini, ihtiyaçlarını bilmeleri beklendi. İşini hayatının odağı olarak gören bir neslin evlatları olarak iş-hayat dengesine önem verip, ebeveynlerinin hatasını tekrarlayarak hayatları uğruna kariyer yapma niyetinde değiller. İş hayatını bir araç olarak görerek, dinlenmek, eğlenmek ve ‘yaşamak’ hayat hedefleri, boş zaman meşgaleleri değil. Bu neslin, dünya ekonomik ve doğal rezervlerinin tükenme korkusunun yaşandığı yıllarda büyüdükleri için ebeveynlerinin neslinden çevre bilinçleri daha gelişmiş. Bu nesil aynı zamanda hızlı değişim çağına doğdu: Büyük çevirmeli telefonlardan minik cep telefonlarına, kocaman tüplü TV’lerden incecik plazmalara, oda büyüklüğünde bilgisayarlardan avuç içine sığan, iki yılda bir tamamen yenilenmiş modellerinin çıktığı akıllı telefon/tabletlere geçiş hızı onların normali oldu. Bu sebeple, onlardan önceki neslin aksine, değişim onları korkutmuyor, heyecanlandırıyor.

Belki de en önemlisi, hayattan beklentileri son derece yüksek aynı zamanda kendilerini fazla ‘yetkin’ algılayan bir nesil var karşımızda. Ailelerinin göz bebeği, biricik ‘mükemmel’ çocukları zaman zaman bu yüksek beklentinin altında ezilme duygusunu hissedebiliyorlar. Bu beklenti gittikçe daha da sertleşen küresel rekabet ortamında bu grubun depresyon eğilimini artırıyor. Bu yüksek rekabet ortamı ‘ben’ odaklılıklarını besliyor ve kendilerini geliştirmek, mutlu etmek ve çabucak ilerlemek ihtiyacı hayatlarının odağı haline geliyor.

Böylesi ‘ben’ odaklı bir grup nasıl oldu da ‘biz’ için sokaklara döküldü? Son günlerde en çok sorulan soru bu. Kim ve ne için döküldükleri kime sorduğunuza göre değişse de, yadsınamayacak gerçek şu ki bu yaş grubunun şimdiye kadar hiç yapmadığı, yapmaya istekli görünmediği bir şeydi bu hareketlenme. Benzer sorular Brezilya sokaklarına veya ABD’de sokağa dökülen orta sınıf ‘occupywallstreet’ gençleri için de soruldu.

Gençliğin sokağa dökülmesi ilk defa olmuyor, ancak daha önceki

gruplardan farklı olarak gençlik gruplaşmaları ve ideolojik gruplaşma eğilimleri gayet düşük olan bu yeni nesilden böylesi bir hareket görmek birçok sosyal bilimciyi şaşırttı. Tam olarak nasıl olduğunu bilmiyoruz demekten başka şu an için diyecek bir şeyimiz yok. Ancak bu hareketin diğerlerinden farkını görüyoruz ve bu fark nesil araştırmaları tarafından açıklanabilir bir fark: Bu ‘ben’ odaklı gençlik sokağa kendisinin ötesinde ‘biz’ adına çıkmadı örneğin; Farklı şekilde yorumlanabilir ancak kendi bireysel sesinin duyulması, yaşam şeklinin kabulü isteği ile çıktı. Farklı yaşam tarzlarının kabulünün bu nesildeki artışı yapılan birçok araştırmada görüldü. Bu bulgudan yola çıkarak bu hareketlenmenin, kendi yaşam şeklinin, ihtiyaçlarının, beklentilerinin kabul ihtiyacı yanında, diğerlerinin kendi seçimi olan yaşam şeklinin, ihtiyaçlarının, beklentilerinin de kabulünü varsayan bir hareketlenme olduğunu düşünebiliriz. Ebeveynlerinin istek ve seçimlerini sorgulamaları kabul gören bu nesil, şimdi de devletin onlardan isteklerini ve onlar için yaptığı seçimleri sorguluyor. Bu gençlik, eleştiriyi ve sorgu-sualsiz yönlendirmeyi kolay kabul etmiyor, tepki göstermekten çekinmiyor. Bu tepkilerini ebeveynlerine de öğretmenlerine de devlete de benzer şekillerde gösteriyorlar. Örneğin, biz öğretim üyeleri olarak bu neslin sınav notlarına itiraz üslupları ile Gezi direnişinde gördüklerimiz arasında yakın benzerlikler görebiliyoruz. Bu “Ben her istediğimi hak ediyorum” ve “beni mutlu edecekleri sadece ben bilebilirim, o yüzden de kendi kararlarımı kendim vermek istiyorum” direnişi, örneğin 68 kuşağının politik direnişinden çok farklı bir tabandan geliyor. Bu hali ile ‘örgütlü/düzenli şekilde gruplanmış’ veya ‘ideolojik/dogmatik’ olmayan bu direniş, kendine yöntem olarak da farklı bir yol seçerek ‘barışçıl’ ve ‘çevreci’ bir yöntemi benimsemekte daha az zorlanıyor. Ani ve tek tip bir değişim isteğinden çok ‘ses duyurma’ ve ‘dinlenme’, ‘yetkin kabul edilme’ talepleri ön planda görünüyor.

Öz saygısı yüksek bireyler yetiştirme stilinde büyütülen bu gençler, bireysel seçim hakkını önemsiyorlar, herkesin kendini mutlu edecek geleceği kendisinin seçerek oluşturma hakkının mahremiyetine inanıyorlar ve bu sebeple de süreçteki aktif katılımlarının meşrulaştırılmasında ısrarlı görünüyorlar. Gelecek günler, biz psikologların zamanının büyük bir kısmını bu neslin daha iyi tanımmasını amaç edinen çalışmalar yapmakla geçeceğine işaret ediyor.

Bu “Ben her istediğimi hak ediyorum” ve “beni mutlu edecekleri sadece ben bilebilirim, o yüzden de kendi kararlarımı kendim vermek istiyorum” direnişi, örneğin 68 kuşağının politik direnişinden çok farklı bir tabandan geliyor. Bu hali ile ‘örgütlü/düzenli şekilde gruplanmış’ veya ‘ideolojik/dogmatik’ olmayan bu direniş, kendine yöntem olarak da farklı bir yol seçerek ‘barışçıl’ ve ‘çevreci’ bir yöntemi benimsemekte daha az zorlanıyor. Ani ve tek tip bir değişim isteğinden çok, ‘ses duyurma’ ve ‘dinlenme’, ‘yetkin kabul edilme’ talepleri ön planda.

#Diren-ç-MEKAN

Taksim Gezisi'nde Kamusal Mekânın Stratejik Gücünün Yeniden Keşfi

Doç. Dr. Murat ÇETİN

Khas öğretim üyesi

Öyle görünüyor ki sanal aleme, kapalı mekânlara, özellikle de AVM'lerdeki yapay-steril ortama kendini kaptırdığını düşünerek ümit kestiğimiz toplumsal tabakalar (ki buna hepimiz dahiliz) yeterli doygunluğa ulaşmışlar ve vaktiyle ötekileştirdikleri diğer tabakaların çok daha fazla ihtiyacı olan kamusal bir alanın gaspına engel olmak üzere onlara destek olmaya karar vererek, tekrar açık alana, kamusal alana, yani kentsel alana inerek, sadece kendileri değil 'herkes' için 'kent hakkı' arama mücadelesini vermeye karar vermişler. Bu yazıda Gezi Parkı olaylarını mimari ve kentsel tasarım bilgi alanı içinden bu yönde okuyacağım ve tahminimce bu okuma başkalarının da teyid edilebilecek nitelikte 'kesin bilgidir'. Bu kentleşme tarihimizde de önemli bir kırılma noktası olacaktır kuşkusuz... (Şekil 1).

Şekil 1: Mevcut Kamusal Alan ve Mimari Müdahale Önerisi

Direnen Mekânlar ve Direnen İnsanlar

Taksim Gezi Parkı, dönüşümü ve tarihçesi üzerine pek çok kişi pek çok yazı yazdı, söz söyledi. Meydanın, bir mezarlıktan kışlaya oradan parka evrilen dönüşüm süreci artık herkesin malumu. Bu nedenle o kısma hiç girmeden ‘direncMekân’ olgusu üzerinden yaşananlara bakalım...

Yıllardır akademik olarak çalışıp incelediğimiz kent morfolojisi, kent sosyolojisi ve bunların arasındaki karmaşık ilişkiler ağının içinde buluverdik bir sabah kendimizi. Bir evvelki akşam geç saatlere kadar neşe içerisinde kamusal alanına sahip çıkmak üzere müzikli, danslı, kitaplı etkinlikler düzenleyen bu topluluğun, kentsel/kamusal mekân ile kurmaya başladığı yeni ilişki biçimi oldukça tehditkâr bulunmuş olmalı ki *(ki bu endişenin hiç de yersiz olmadığını bugün geldiğimiz noktada çok net görüyoruz)*, bizler *(yeniden kente dönen)* yanlarından ayrıldıktan sonra, ertesi sabaha karşı ağır bir müdahaleye maruz bırakılmaları üzerine hepimiz çok doğal olarak toplumsal bir refleks ile duyarlılığımızı göstermek üzere yeniden alana gittiğimizde alanın fiziksel olarak kuşatıldığını, fiziksel olarak (yani polis barikatlarıyla) çevrelenerek yeniden

tanımlandığını ve sahiplenildiğini, üstelik erkin güvenlik kuvvetlerince savunulmak üzere bir düzen kurulduğunu gördük (Şekil 2). Bu tepki aslında erkin, kent aktörlerinin katılımı olmaksızın kentsel mekân istediği gibi düzenleme serbestisine kentlilerin artık izin vermeyeceklerine dair küçük (gibi görünen) belirtilerin daha büyümeden bir an önce yok edilmesine yönelik önlemiydi. Ancak, bu belirtiler belli ki yıllardır uygulanan neo-liberal kentleşme politikaları sonucunda içten içe çok büyümüştü ve bu yöntemle bastırılacak düzeyin çok üstündeydi.

Mimarlık tarihçisi Prof. Dr. Uğur Tanyeli’nin Tarih Vakfı’nın Gezi Parkı eylemleri hakkında yaptığı basın açıklaması sırasında işaret ettiği gibi, belki de ilk kez mimari mekan üzerinden bir siyasal isyan hareketine tanık oluyorduk hepimiz. Kamusal alanın, haksız ve usulsüzce özel alana devri girişimine duyulan kitlesel bir tepki, mekâna ve onun elinden alınmasına dair direncini, yine mekânsal araç ve yöntemlerle gösterdi. Çok ilkel düzeyde, neredeyse Ortaçağ savaşlarını andırırçasına, mekânın üzerinde kimin duracağına, güç göstereceğine ve sahipleneceğine dair bir

Şekil 2: Boşaltılan ve Kuşatılan Gezi Parkı

mücadelenin başladığını görüyorduk. Stratejik olarak mekan üzerinden yürütülen bu savaşım (*kelime burada özellikle göğüs göğüse çatışma anlamıyla kullanılmaktadır*), mücadeleye konu olan bu kamusal mekânın, bu kentsel boşluğun, bir güvenlik güçleri, bir halk tarafından, fiziki olarak ele geçirilmesi ve sırayla karşılıklı işgali biçiminde tezahür ediyordu (*Şekil 3*).

Post-modern dönemin atmosferine gayet uygun olarak, sosyal medyada, dijital ortamda ve sanal biçimde başlayan bir direniş, birdenbire oldukça somutlaşmış, fizikselleşmiş ve arkaik hatta ilkel bir görünüm alıyor ve çok temel bir toprak mücadelesi haline dönüşüyordu (*Şekil 4*); hem de 21. yüzyılda ve İstanbul gibi bir kentin tam da göbeğinde...

Şekil 3: Mekânsal Mücadele

Şekil 4: Mekânsal Mücadeleye Ait İzler; Barikatlar

Post-moderniteye değinmişken şunu da vurgulamak gerekir; uzun süredir asal değerini yitiren mekân tekrar maddesel değerini geri kazanıyordu. Chicago Illinois Üniversitesi Mimarlık Bölümü öğretim üyesi Esra Akcan, Gezi Parkı olaylarıyla ilgili olarak birlikte yerinde yaptığımız gözlemlerden sonra ‘sosyal medya’da şunu ifade ediyordu: “bu direniş dijital ve fiziksel mekânın birbiriyle çelişen değil, birbirini destekleyen mecralar olarak kullanıldıklarında daha etkin olduklarını gösterdi. Ulaşılabilir, yürünebilir, toplanılabilir şehir merkezi, ve o şehir merkezinde kalabalık, görünür olmak halen önemli.” Gerçekten de olaylar sırasında ve sonrasında bu bölgeye ulaşımı engellemek üzere tüm otobüs, minibüs, metro, vapur ve otoyolların kapatılması bunun en güzel göstergesiydi (Şekil 5). Dolayısıyla mekan, arta gelen imge değerinin yanında giderek gölgede kalmış olan fiziki değerini yeniden kazanmıştı. Bu imgelerin değerinin azaldığı anlamına gelmiyordu kuşkusuz. Çünkü bu direniş (özellikle de sosyal medya aracılığıyla sanal alemde) bir imgeler patlaması da sergiliyordu. Yine Esra Akcan, bu sosyal medya paylaşımlarının birinde şunu işaret ediyordu -ki bence çok önemli-; “Gezi direnişi, Guy Debord’un gösteri toplumu kuramının sosyal medya dünyasında geçerliliğini pek korumadığını gösterdi. Mecra bir merkezin değil, tüm toplumun elinde olduğu sürece, yayınlanan imgeler yabancılaşmayı değil, katılımı destekliyor. Ne kadar çok imge dolaşırsa, o kadar iyi.”

Post-modernizm bağlamında, Gezi Parkı direnişi bizlere mekânın ne kadar karmaşık örüntülerden oluşan (*rizomatik*) bir yapısı olduğunu, basit tanımlamalarla anlaşılıp, çözülemeyeceğini ve daha da önemlisi yönetilemeyeceğini açıkça gösterdi. Sadece kolluk gücüyle hakim olunmaya çalışılan bir kamusal parkın çeşitli örüntülerle şu an İstanbul’un 40 küsur parkında yeniden canlanması bunun en belirgin göstergesidir.

Başta da değindiğim gibi, Gezi Parkı direnişi etap etap mekânsal bir seyir izlemiştir. Mekânın fiziksel olarak ele geçirilmesi ve (çadırlar ve hafif strüktürler aracılığıyla) fiziksel olarak dönüştürülmesiyle başlayan mücadele, kuvvet kullanımıyla aynı mekâna güvenlik güçlerinin yerleşip, belediye işçileriyle mekanın (park ve bahçeler müdürlüğünün peyzaj anlayışı ile) sembolik olarak yeniden çiçeklendirilmesiyle sonuçlanmıştır. Ancak

Şekil 5: Fiziksel Mekâna İnsan Erişimi

çevresi yine polis kordonuyla çevrilerek insansız bir şekilde muhafaza edilmiştir ki, bu da kent yönetiminin mekân algısının insandan ve bu ikisinin örüntülerinden oluştuğunu kavramaktan uzak olduğunu yine mekânsal somut bir yansımasıdır. Ayrıca iktidarı elinde bulunduran erkin bu güçlü direnişe bir başka meydan aracılığıyla cevap vermeye ve kendini böyle savunmaya çalışması da bu mücadelenin ne kadar mekânsal bir düzlemde seyrettiğinin kanıtlarındandır.

Kentsel-Mimari Mekanın Toplumca Yeniden (ve Yeniden) Üretilmesi

Bu mekan direnişçilerin eline geçtiği süre zarfında, gerçekten de ‘sosyolojik’ bir fenomen olarak karşımıza çıkmıştır. Sanatsal üretimi ve yaratıcı dehasıyla bu fenomen, Lefebvre’in mekânı toplumsal bir üretim olarak açıklamasının somut bir örneği haline geldi. Direnişçiler tarafından ele geçirildiği günlerde park bir kentsel mekân olarak çok aktörlülüğün, çok kültürlülüğün örneklerini vermekle kalmadı, komünal düzene sahip bir micro-yaşamın hayata geçmesinde sağladı. Belki ancak belediye örgütlenmelerinin sağlayabileceği düzeyde bir temizlik ve çöp toplama hizmetinin geliştiğini, vakıflarda örneğini gördüğümüz bir yemek dağıtım düzeninin kurulduğunu gözledik. Gönüllü doktorlarla, bağışlanan ilaç ve araç gereçlerle yaralılar ve zarar görenler için revir hizmetinin sağlandığını, yine gönüllü avukatların adli vakalarda yardım sunduğunu gördük. Gezi Parkı içinde çok sayıda kütüphanenin kurulduğunu ve buralara kitap bağışı yağdığına tanık olmakla kalmadık; Gezi Parkı’nın kendi yayınlarını (ki *Gezi Postası* adlı bülten bunlardan biridir) ürettiğini de gördük. Ayrıca bunların her mücadeleden sonra yıkılsa bile çabucak yeniden üretildiğini de izledik. Dolayısıyla, sosyal devletin temel servis alanları olan ücretsiz eğitim, sağlık ve adalet hizmetlerinin burada kendiliğinden oluştuğunu söylemek pek de yanlış olmaz. Bu kendiliğinden oluşum, yine antik dönem şehir devletlerinin yerel işleme modellerini andırıyor bana.

Kentsel ve Mimari Bir Laboratuvar Olarak Taksim ve Gezi Parkı

Dolayısıyla bu süreçte neredeyse tüm kentsel kuramların gözler önüne serildiği bir mimarlık dersine dönüşen bu Gezi Parkı deneyimi çok önemlidir ve öğreticidir. Bu nedenledir ki yakın gelecekte 21 günlük Gezi Parkı deneyimi kent bilimcilerince mutlaka çalışılmalıdır. Özellikle de, insan bedeni ve hareketleriyle biçimlenen örüntüsel yapısı, her gün artan çadırlarla yeniden sorunsuz biçimde yeniden kendiliğinden organize olan kamusal mekândaki bu yeni oluşan dinamikler daha ‘esnek ve değişken’ bir kent planlamasına yönelik olarak çok iyi incelenmelidir (Şekil 6). Bu kentsel alan içinde oluşan kentsel mekân ağı (konaklama çadırları, ortak hizmet çadırları, bunlara ait ‘esnek’ bölgeleme, aşevleri, revirler, serbest kürsüler, ihtiyaç duvarları, bu alanların aralarında oluşan ana ve tali, ancak ‘değişken’ dolaşım arterleri, toplanma alanları, grupların geçitleri, sloganları ve selamlanmalarıyla gerçekleşen kentsel gündelik pratikler, festival ve ritüeller vs.) sadece bilindik kent kuramlarıyla değil, yeni

üreteceğimiz kavramlarla açıklanacaktır. Kendi dinamiklerini, sorun ve çözümlerini hiçbir otorite unsuru olmadan kendi bünyesinden organik (*self-organizing*) bir biçimde üreten, kendini dönüştüren bir organizma, gelecek kent yönetimleri için yeni modellerin işaretlerini vermiştir. Umarım bunu kent bilimcileri ve kent yöneticileri doğru okuyacaklardır.

Güç ve mekan ilişkileri penceresinden bakıldığında, muktedirin konvansiyonel araçlarla mekan üzerinde hakimiyet kurması kalıcı bir nitelik taşıyamayacaktır ve çağdaş araçlarla ve örüntüler kentsel alanın kamusal mekana dönüşmesini sağlayacaktır. Nitekim, tüm bu olağan karmaşadan (ve dolayısıyla mekânsal ve yaşamsal zenginlikten) güç kullanılarak arındırılan bu kentsel mekân, sosyal içeriğinden arınmış (ancak yaşam ile doldurulmayı sabırsızlıkla bekleyen) bir boşluğa dönüştürülmüştür. Her ne kadar şu an dünyanın ilk ‘insansız kent parkı’ olarak muhafaza edilmeye çalışılıyorsa da (*Şekil 7*), akışkan insan malzemesi mecrasını bulacak, bu hazneye yeniden dolacak ve orada bu yeni mikro-yaşamı yeniden oluşturacaktır.

DİREN-i-YORUM

Gezi Parkı’ndan sıçrayan bir kıvılcım ile kentin tüm parklarına (ve hatta bütün illerin parklarına, meydanlarına, sokaklarına) yayılmış ve binlerce yıl önce demokrasi fikrinin nüvesini oluşturan (ki bu nedenle de kentsel mekân tipolojisinin temel öğelerinden biri olarak hep atıfta bulunulan) Roma kent forumları bugün Bizans’ın o katman katman tortulanmış kentsel boşluklarında yeniden doğmaktadır.

Uğur Tanyeli mekânın toplumsallığın ta kendisi olduğunu söyler hep. Bu direniş de siyasi ve sosyolojik bir dönüşümün öncülü olduğu kadar (ve aslında tam da sosyolojik bir olgu olduğundan) mekânsal bir devrimin de habercisidir. Sadece tarihsel politik anlam ve anılarla yüklü Taksim Meydanı değil, Haydarpaşa, Emek Sineması, Beşiktaş İskelesi, Galata Limanı gibi kamusal mekânın yitimine yol açabilecek girişimlerde de yansımalarını gösterecektir.

Bu olaylar siyasi açılımlarının yanı sıra mimarlık ve kent bilimi üzerinden bakıldığında bize şunu göstermiştir ki yeni kuşaklar artık kentsel mekânlarına sahiptir.

Şekil 6: Esnek Kentsel Planlama Modelleri için bir Laboratuvar

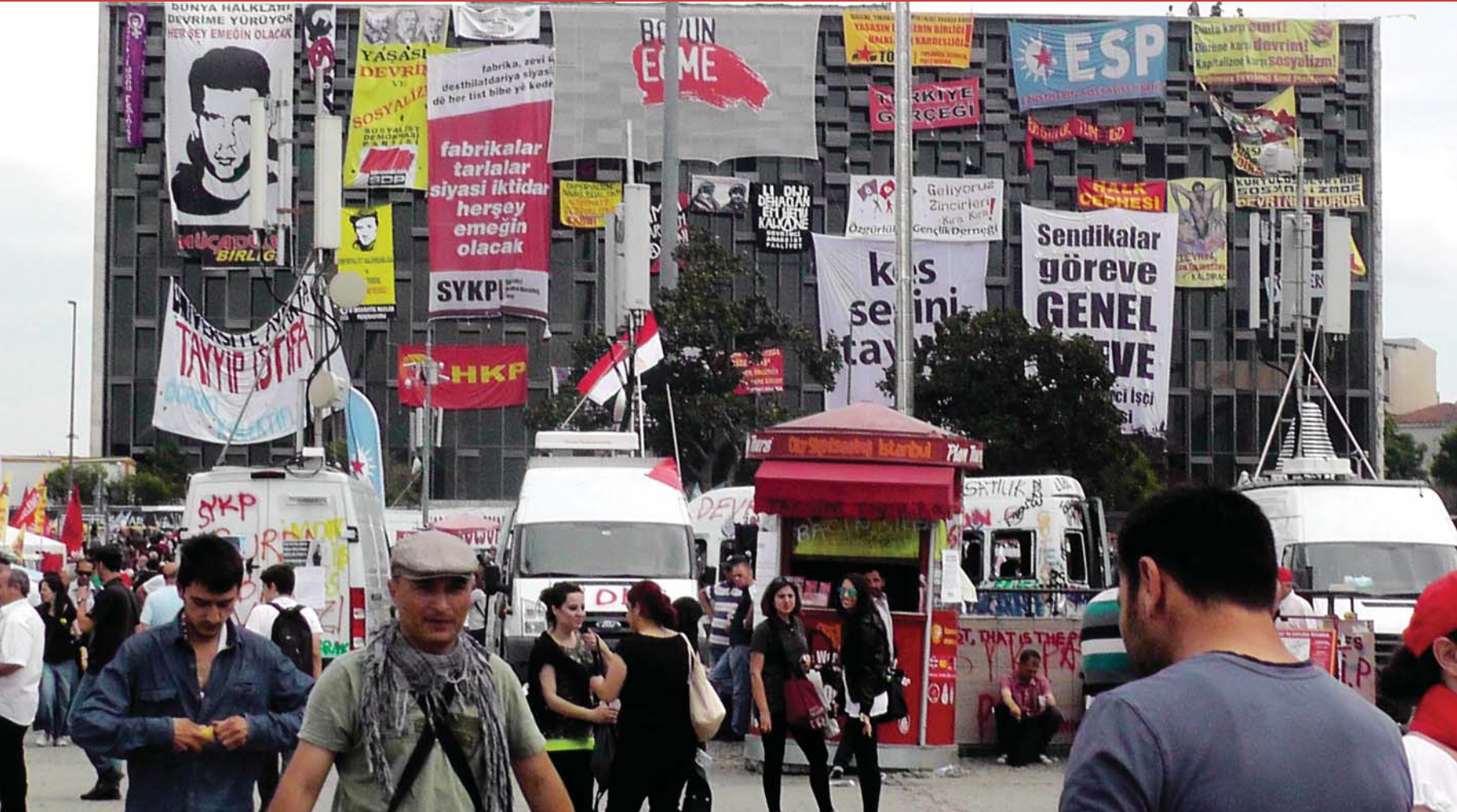

Şekil 7: İnsansız Kent Parkı

Yrd. Doç. Dr. Pelin TAN

Khas öğretim üyesi

GEZİ PARKI ve VATANDAŞIN KENT YURTTAŞLIĞI ile İMTİHANI

“Olay malzemesi kolektif ise siyasaldır ya da kolektif bir çokluk olarak nitelendirilebilir.”
Alain Badiou

Gezi Parkı ve Taksim neden yurttaşlığı deneyimlemenin kentsel mekânı olmuştur? Syntagma Meydanı, Tahrir Meydanı, Zuccotti Parkı ve Stuttgart 21 gibi protestolarla Gezi Parkı direnişinin ilişkisi nedir? İşte cevapları...

Son beş yılda, kentsel merkezlerin mekânsal olarak kent ayaklanmalarına nasıl ev sahipliği yaptığını gördük. Şehir direnişi, sokaklardaki kolektif eylemler, park işgalleri ya da meydan işgalleri kapitalist toplumu ve otoriter hükümetleri eleştirmek üstünden 60'lardan bu yana ortaya çıkmış tek somut politik kolektif eylem olarak yeniden kendini ispatlıyor. David Harvey, Lefebvre'nin son kitabındaki 'devrimci an' ifadesine dayanarak açıkladığı gibi: "...Şehri yeniden keşfetmek kaçınılmaz bir biçimde kolektif gücün şehirleşme süreci üstünde kendini göstermesine dayanır..." Böylece, görünürlüğünü ve eylemini yarattığı şehir alanında yükselten kolektif güç, kenti heterotopik kentsel alanını yaratır ki bu 'an'da toplum yeniden yaşar, kent alanını kolektif bir biçimde farklarına rağmen yeniden sahiplenir.

Gezi Parkı özelinde, şehir alanının çatışmanın, kolektif gücün eyleme geçtiği ve alanın şehirleşmesine karşı, ortaklaşmayı yeniden biçimlendirildiği bir durum. Halkın heterojenliği, polis gücüne karşı kullanılan pasif direnişin tipleri ve üstünde ortaklaşılın bilinçliliğin günlük hayatı neoliberal şehir sistemine karşı park aracılığıyla geri alma çabası K21 (Stuttgart 21) gibi birçok protesto ve süregelmekte olan Tokyo'daki Tsunami sonrası nükleer karşıtı protestolarla benzeşiyor. Yine de kendiliğinden 'biraraya geliş' diğer yerel hareketlerle, Türkiye'deki nükleer karşıtı protestolar, İstanbul Mimarlar Odası'nın protestoları, Şehir Planlamacıları Derneği'nin kentsel yıkıma ve yukarıdan inme merkezi kararların, 3. Köprü, Taksim Meydanı inşaatı ve diğer ilgili hareketlerle birleşiyor.

Otoriteyi katılımcı kentsel bir karar verme sürecine çağırmanın ya da radikal demokrasi alanına davet etmenin ötesinde; kentsel direnişin bu parklarının ve meydanlarının aynı zamanda yurttaşlığın radikal bir formasyonunun mekânı haline geldiği de söylenebilir. *Decolonizing Architecture Project*'in mimarları Alessandro Petti ve Sandra Hilal, mekânsal pratikleri ortaklaşmanın ve radikal yurttaşlığın çatışma kentselliği içindeki, örneğin bir yurttaşın politik haklarından mahsur bırakıldığı yalın bir yaşama mahkum edildiği bir mülteci kampında, referans pratikleri oluyor. Çatışma kentselliği, şehir isyanı hala kentleşme ve istila anına karşı bir an ve burada halk spontane biçimde ortaya çıkıyor, Lefebvre'ye referansla, kolektif eylemin ihtimali radikal biçimde bir farklılık yaratıyor.

Gözetiltiler ve şiddet İstanbul'un ve Türkiye'nin diğer şehirlerinin farklı noktalarında da sürüyor. Gezi Parkı ve Taksim Meydanı'nın işgali çok sayıda kişinin günün farklı saatlerinde bulunmaları ve değişik ortak yaratıcı etkinlikleriyle sürdürüldü. Direnişçiler, işgali kutlama yerine, işgali nasıl yaratıcı, sürdürülebilir bir alana dönüştüreceklerini ve şiddetsiz bir bağlama taşıyacaklarını oluşturdukları forumlarla tartışmaya başladılar. Gezi Parkı, 15 günlük işgali içinde kendi kendine yetebilen, alternatif ekonomik yapılar ile yaratıcı etkinliklere ev sahipliği yapan bir küçük köye dönüşmüştü. Bedava yiyecek, içecek ve bu tür ihtiyaçlar inisiyatifler tarafından organize ediliyordu; parkın bir bölümünde sebze ve çiçek ekimi başlamıştı; ayrıca çadırlar da çoğalmıştı. Gezi Postası, Çapulcu TV ve bir aktivist video kolektifi Videoccupy gibi farklı yaratıcı, kendi kendine organize olan oluşumlar kuruldu. Katılımcıların tamamı kolektif, organik, heterojen olmayan bir yapı üretiyorlardı. Gezi Parkı deneyimi, ekonomik coğrafyacı düşünürler Gibson ve Graham'ın alternatif toplum tahayülleri olan 'kolektif eylemin siyasetinde öne sürdükleri gibi; müşterekleşme, komünite ekonomisi, kolektif organizasyonu ve 'kolektif eylemin siyasetini' hatırlatıyor.

Belki Gibson ve Graham'ın sorularını hatırlamakta yarar var:

“İhtiyaçlarımız nelerdir ve nasıl karşılanabilirler? İhtiyaçlarımızın artı değeri nedir ve nasıl yaratılmalı, bölünmeli, yayılmalı ve dağıtılmalıdır? Hangi kaynaklar tüketmek içindir ve bu tüketim nasıl yayılmalıdır? Ortaklıklarımız nelerdir ve nasıl yenilenmeli, sürdürülmeli, genişletilmeli ve/veya diğerlerine doğru büyümelidir?”

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne ait Taksim Yayalaştırma Projesi kapsamında Taksim Gezi Parkı'nın kuzey girişindeki ağaçların bir kısmının kesilmesine karşı 27 ve 28 Mayıs 2013 tarihlerinde Taksim Dayanışması Platformu'nun çağrısıyla küçük bir grubun başlattığı protestolar, giderek daha büyük bir harekete dönüştü, kitleselleşti. 28 Mayıs'ta Gezi Parkı birkaç yüz kişi tarafından işgal edildi. Polis gece 4'te Park'a biber gazıyla girdi, çadırlar yakıldı. İnsanlar 29 Mayıs öğleden sonra tekrar bir araya geldiler. Bir sonraki gün polis bir kez daha Park'a yönelik operasyon başlattı. 29 ve 30 Mayıs'da güvenlik güçlerinin protesto eden gruba yönelik sert müdahalesi protestonun halkasını genişletti. İnsanlar sabah 9'da 30 Mayıs'ta tekrar toplandılar. Sabah 10'da park insanla doluydu. Akşam itibariyle binlerce insan toplanmıştı. Aralarında futbol fanları, muhalif hareketler, LGTB, İslami ve anti-otoriter Müslüman gruplar gibi birçok farklı düşüncede topluluklar vardı. 30 ve 31 Mayıs tarihlerinde İstanbul'da iki gün süren çatışmalar sonunda protestoya katılan yüzbinlerce insan 1 Haziran'da Taksim Meydanı'na çıktı ve Gezi Parkı Nöbeti'ni başlattı. Hızla diğer şehirlere de yayılan hareketin odağı haklar ve demokrasi mücadelesine evrildi. Kitapların okunduğu, dans edilen, konuşulan,

yemeklerin paylaşıldığı, namaz kılınan, yenilenen farklılıklarla bir birliktelik ortamı oluşmuştu. Slow Food Başkanı Carlo Petrini'nin 2007'deki Terra Madre toplantıda yaptığı konuşmasından hatırladığım gibi; gündelik buluşma, birbirimizi tanıma, organize olmayan bir şekilde bir araya gelmek muhalif bir hareketi başlatmaktaki en hayati unsurlardır.

Özellikle 2006'dan bu yana yoğun olarak şahit olduğumuz, devletin kentsel politikalar ile kentsel çevrenin dönüşümü ve kamu arazilerinin özelleştirilmesi Türkiye'deki hükümet ve belediyeler için sıradan bir meşrulaştırma stratejisi haline gelmiş durumda. Yeni kentsel politikalar neo-liberal yaşam tarzına teşvik eden, vatandaşların ileriye dönük borçlanmasını sağlayan ve insanların barınma haklarını ihlal eden bir 'istisna devlet' yaratmıştır. Kentsel ve yerel mekanın siyaset ve vatandaşlık haklarından ayrıştırılması bu istisna koşullarını meşrulaştırmakta. Felsefeci Agamben'e referans verirken, bu istisna koşulları normalizasyonu sağlayarak vatandaş 'çıplak hayat'a, kent içi siyaset pratiğinin dışına itmektedir.

KAYNAKÇA

- David Harvey. **Rebel Cities from the Right to the City to the Urban Revolution 2**, Verso, 2012.
- Decolonizingarchitecture.ps (Filistin-Ramallah'da Sürdürülen Katılımcı Mimarlık İnisiyatifi).
- J. K. Gibson-Graham. **A Postcapitalist Politics**, University of Minnesota Press, 2006.
- Giorgio Agamben. **Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life**, Stanford University Press, 1998.